

„CELLA S. PETRI MARTYRIS XVIII“ – MALÍŘSKÁ VÝZDOBA KNIHOVNY BÝVALÉHO FRANTIŠKÁNSKÉHO KLÁŠTERA V UHERSKÉM HRADIŠTI

Michaela Loudová, Masarykova univerzita, Brno

Knihovna františkánů v Uherském Hradišti patří k nepočetné skupině barokních knihovnických interiérů, které se takřka neporušeny dochovaly do současnosti. Umělecká výzdoba hradištské knihovny a její mobiliář vznikly ve druhé polovině třicátých let 18. století, malby na klenbě vytvořil roku 1736 Josef Karel Herchenräter. Díky zásahu restaurátorů, kteří v roce 2001 navrátili knihovnickému sálu jeho původní podobu, můžeme nyní rekonstruovat ideový program jeho malířské výzdoby.

Když v roce 2001 opouštěli restaurátoři celou číslu 18 bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti, zanechávali za sebou pozoruhodné dílo: znovuobnověný barokní interiér klášterní knihovny.¹ Před zásahem restaurátorů byl nevelký sál s malířskou výzdobou uměle přepažen několika dřevěnými příčkami, malby na stropě byly poškozeny nečistotami a přemalbami. Ve špatném stavu se nacházely také dosud zachované knihovní skříně, navíc zohavené přidávanými záclonkami. Obnova původního vzhledu knihovny započala odstraněním příček a vyklizením sálu, poté se přikročilo k restaurování nástropních obrazů, které byly očištěny a zbaveny přemalb z 19. století. Současně došlo k obnově mobiliáře; po skončení prací na klenbě byly knihovní skříně nainstalovány na své původní místo. Tak byl zachráněn jeden z mála interiérů klášterních knihoven, které se na Moravě z doby baroka zachovaly.

Františkánský klášter s kostelem Zvěstování Panny Marie v Uherském Hradišti byl založen z podnětu varadínského biskupa Jana Filipce roku 1491, v tomto roce se zřejmě začalo také se stavbou kostela a konventních budov.² Stavební práce postupovaly namalu a nebyly ukončeny ani v roce 1511, kdy král Vladislav při své cestě z Uher do Slezska navštívil v klášterním kostele hrob Jana Filipce. Roku 1543 byl klášter pro nedostatek členů řádu zrušen. Po znovuosazení kláštera a obnovení klášterního života v roce 1605 bylo roku 1612 přistoupeno i k obnově konventních budov, která byla dokončena v roce 1636. Ve druhé polovině padesátých let 17. století byl klášter znovu přestavován a rozšiřován, tyto stavební práce skončily v roce 1658. Od roku 1700 byly konventní budovy opět renovovány, a to za finanční podpory svobodného pána Amada Ferdinanda Petřvaldského (1653–1724), majitele panství Střílky, Roštín a Dolní Moštěnice. Petřvaldští přispívali na budování kláštera i v dalších letech, například roku 1718, kdy musely být některé části konventu kvůli porušené statické struktuře a znovu postaveny. Dobrodinec kláštera Amand Ferdinand Petřvaldský, jehož závět z roku 1724 byla nepřímým podnětem k vybudování architektonicky a sochařsky cenného hřbitova ve Střílkách, realizovaného v letech 1730–1743,³ je připomenut a oslaven ve výzdobě zřejmě uměleckohistoricky nejceněnějšího prostoru kláštera, v refektáři, dokončeném do roku 1708.⁴ Bohatá štuková výzdoba refektáře je dílem Baldassara Fontany (1661–1733), pracujícího zde podobně jako v knihovně premonstrátského kláštera na Hradisku u Olomouce ve dvojici s malířem nástěnných a nástropních obrazů, Innocenzem Christophorem Montim (1653–1710).

Umělecká výzdoba knihovny františkánského kláštera v Uherském Hradišti vzniká v době stavebních úprav kostela a klášterních budov v roce 1736 za kvardiána Antonína Schwaba, zastávajícího svůj úřad v letech 1735–1737.⁵ Pro uložení knižního fondu byl zřejmě již v první polovině třicátých let⁶ upraven prostor v prvním patře východního křídla křížové chodby, který byl získán spojením dvou cel.⁷ Nápis nade dveřmi vedoucími do knihovny „*Cella S. Petri Martyris XVIII*“ označuje celou jménem sv. Petra Mučedníka a pořadovým číslem 18. Nevelká

Knihovna bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti, pohled na klenbu.

Josef Karel Herchenräter, Dvanáctiletý Ježíš v chrámu (1736).

Josef Karel Herchenräter, Jan Duns Scotus (1736).

Josef Karel Herchenräter, Sv. Bonaventura (1736).

Josef Karel Herchenräter, Alexandr Halský (1736).

Josef Karel Herchenräter, Mikuláš z Lyry (1736).

místnost čtvercového půdorysu je zaklenuta valenou klenbou s lunetami, kterou pokrývají klenební zrcadla ve štukových rámech, vyplněná nenáročnými figurálními obrazy.

K realizaci programu malířské výzdoby františkánské knihovny povolal kvardián konventu Antonín Schwab, který s největší pravděpodobností sám určil témata obrazů, hradištského malíře Josefa Karla Herchenrättera (1701–1746). Herchenräter, v pramenech uváděný jako „*civis Viena*“, přišel z Vídně někdy ve třicátých letech 18. století a usadil se v Hradišti, kde také zemřel.⁸ V Hradišti se mu narodily tři děti, 1. března 1740 František Xaverský, 15. srpna 1742 Marie Anna a 7. května 1745 František Josef, všechny však velmi brzy po narození zemřely. Z jeho díla se dochovaly jen práce objednané hradištskými františkány. S jistotou ho lze označit za autora maleb v knihovně, které sám signoval a datoval rokem 1736. Na základě stylového rozboru mu bylo připsáno rovněž 25 olejových obrazů zasazených do dřevěného obložení stěn refektáře kláštera, jež byly objednaný zřejmě v souvislosti s výzdobou knihovny.⁹ Další Herchenräterova díla známe pouze z pramenů.¹⁰ Herchenräter měl provést malířskou výzdobu kazatelny farního kostela v Hradišti, jak se dovídáme ze zápisu o zasedání městské rady z 9. září 1738, kdy se projednávala otázka, podle kterého z pěti dodaných návrhů má Herchenräter pracovat. V tomtéž roce u něj městská rada objednala výzdobu radních stolic. Konečně roku 1745 se ucházel o účast na malířské výzdobě piaristického kostela ve Strážnici, v jeho další tvorbě mu však zabránila smrt.

Josef Karel Herchenräter se řadí k několika místním malířům, jejichž význam nepřekračuje hranice regionu. Herchenräter byl bezesporu zručným řemeslníkem, zaměstnaným městskou radou i církví, jeho dílo však nedosahuje vyšších uměleckých kvalit. Charakter dosud známých zakázek nám dovoluje označit jej za štafirera, malíře zabývajícího se hlavně dekoracemi a povrchovou úpravou oltářů, kazatelen a mobiliáře různého účelu.

Malířskou výzdobu hradištské knihovny tvoří pět nástropních obrazů ve štukových profilovaných rámech, které pokrývá nátěr imitující barevně žíhaný mramor. Uprostřed klenby je malba s tématem *Dvanáctiletého Ježíše v chrámu*, zasazená do rámu nepravidelného tvaru, jehož forma vznikla přeměnou původního oválného formátu na obdélník. Tato násilná úprava poznamenala kompozici obrazu, v níž tímto zásahem vzniklo několik „hluchých“ míst, hlavně po stranách a v rozích obrazu.¹¹ Scéna s dvanáctiletým Ježíšem je situována do sloupového atria chrámu. V centru kompozice stojí na miniaturním trojstupňovém pódiu Ježíš oděný v červené tunice. Pravicí ukazuje k nebi, přes levou ruku má přehozený tmavomodrý plášť. Kolem pódia oválného půdorysu, jehož tvar měl zřejmě ladit s původním oválným formátem obrazu, jsou seskupeni naslouchající učenci. Vpravo je vidět přicházející P. Marii a sv. Josefa – na jejich gestech i tvářích je znát úleva, neboť právě našli svého ztraceného syna. Před nimi na schodech pódia sedí dva učenci, přední z nich drží rozvinutý pergamenový svitek. U jeho nohy obuté v lehkých sandálech je na posledním stupni pódia malba signována a datována. Dojem obrazové hloubky, navozený ubíhající sloupovou architekturou v pozadí, má spoluvytvářet repusoárová figura v červeném turbanu a plášti, neorganicky připojená ke skupince učenců vlevo v popředí.

Při posuzování umělecké kvality Herchenräterovy malby je třeba přihlídnout k restaurátorským zásahům, které podobu obrazu pozměnily. Malby v knihovně byly přemalovány roku 1885 bratry Poláškovými, kteří zanechali nade dveřmi malbu řádového znaku, dvě zkřížené paže se stigmaty, a letopočet 1885. Mimoto pokryli také klenbu mezi obrazy vegetabilním ornamentem a malbou, imitující dřevěné obložení, jež byla v rámci nedávných restaurátorských prací odstraněna.¹² Když se k restaurování v roce 2000 přistoupilo, byl zejména obraz *Dvanáctiletého Ježíše* tak poškozen, že v zájmu jeho zachování musely být přemalby z 19. století z větší části na obraze ponechány. Dnešní vzhled obrazu tedy tvoří pouhé zbytky barokní malby poznamenané stylem bratrů Poláškových, který se nejvíce projevil v postavě Krista. Těžko rozhodnout, zda přemalby zaviniily také plošnost některých drapérií a schematicnost obličejů postav.

Na centrální obraz dvanáctiletého Ježíše v chrámu navazují čtyři oválné medailony s portréty nejvýznamnějších učenců, vzešlých z řádu menších bratrů, od nichž se odpojili

Josef Karel Herchenräter, Sv. Bonaventura – detail (1736).

Josef Karel Herchenräter, Alexandr Halský – detail (1736).

Knihovna bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti, mobiliář.

františkáni-observanti. Stalo se tak roku 1334, k jejich definitivnímu rozdělení na dva samostatné řády však došlo až roku 1517.¹³ Muži jsou zobrazeni v hábitech hnědé barvy, tedy již v hábitech františkánských. Plastické štukové rámy portrétů minoritů doplňují malované dekorace. Nad každým oválem je nápisová páska se jménem učence a jeho přízviskem, kterou završuje malovaný rostlinný ornament s kartuší. V kartuších jsou namalována čtyři různá zátiší sestavená z ovocných plodů a květin, jež mají zřejmě symbolizovat plodnost ducha portretovaných mužů a bohatost jejich života, naplněného láskou k Bohu.¹⁴

Obraz s Ježíšem v chrámu je komponován nikoliv pro pohled od vstupu do místnosti, ale pro pohled od oken. Při „správném“ pohledu je prvním v řadě portrétů obraz Jana Dunsce Scota na stěně sousedící s křížovou chodbou. Nejvýznamnější teolog a filozof řádu menších bratří v latinském středověku získal přízvisko *Doctor subtilis* a tak je také označen v textu nad obrazem. Narodil se kolem roku 1265 pravděpodobně ve skotském Dunsu.¹⁵ Studoval zřejmě v Paříži a Cambridge, prameny je pro rok 1300 doložen jeho pobyt v Oxfordu. V letech 1304–1306 vyučoval na univerzitě v Paříži, roku 1307 působil jako lektor na generálním studiu minoritů v Kolíně nad Rýnem, kde roku 1308 zemřel. Jan Duns Scotus patří ke druhé generaci teologů, kteří se vyrovnávali s dílem Aristotela a jeho arabskými komentáři, přičemž kritika aristotelismu jim umožnila zdůraznit v křesťanských dějinách spásy prvek božské a lidské svobody. Sledované teologické otázky jako otázky svobody, vůle a dějin spásy, nové metody formálního uvažování a orientace na transcendentálně zaměřenou metafyziku vedly k silnému vlivu scotistického učení, který se projevil jednak v radikalizaci některých aristotelských motivů s tendencí k nominalismu, jednak ve vzniku

scotistické školy, v 15. století největší z teologických škol. Jan Duns Scotus je rovněž autorem neobyčejně vlivného učení o Neposkvrněném početí P. Marie, které ovlivnilo dogma ještě v roce 1854. Tehdy bylo prohlášeno článkem katolické víry a Duns Scotovi byl přiznán další titul, *Doctor Marianus*.¹⁶ Jako *Doctor Marianus* je zobrazen také na Herchenräterově malbě františkánské knihovny v Uherském Hradišti. Stojí u čtenářského pultu, pravici si klade na prsa, levicí ukazuje na otevřenou knihu před sebou. Nad stolkem se mu zjevuje v chladné žluté záři Immaculata, P. Marie v bílém rouchu a modrém plášti, jež šlape po zeměkouli ovinuté hadem. Při pravém okraji obrazu splývá červená drapérie odhalující sloup, symbol stálosti a pevnosti ve víře.

Na protější straně nad okny je na dalším medailonu zobrazen „*Divus Bonaventura, Doctor seraphicus*“. Vestoje píše brkem do knihy opřené o krucifix, z něhož vychází paprsek světla. Červená rocheta, kterou má světec přehozenou přes františkánský hábit, červený kardinálský klobouk a biskupský kříž přidržovaný andělem představují narážku na Bonaventurovu hodnost kardinála biskupa v Albanu. V pozadí se pod tmavou drapérií otevírá pohled na police s knihami. Pojetí obrazu sv. Bonaventury vychází z příběhu o setkání světce se sv. Tomášem Akvinským, který přišel za Bonaventurou, aby se ho zeptal, ze kterých knih čerpá svoji hlubokou znalost Boha. Bonaventura místo na knihy ukázal na krucifix se slovy: „Toto je moje knihovna.“¹⁷ Na obraze u hradištských františkánů je Bonaventura namalován při práci na některém ze svých četných děl, s očima obrácenými k nebi a s ukřižovaným Kristem před sebou, zatímco anděl s křížem v rukou se mu zvědavě dívá přes rameno. Inspirován Bohem a utrpením Krista na kříži pracuje snad na životopisu sv. Františka z Assisi, zvaného Serafín, podle něhož získal svůj titul *Doctor seraphicus*.

Na kratší strany ústředního obrazu navazují portréty Alexandra Halského a Mikuláše z Lyry. Alexandr Halský, zde titulován *Doctor Doctorum irrefragabilis*, se narodil kolem roku 1185 v anglickém Hales.¹⁸ Studoval filozofii a teologii na univerzitě v Paříži, kde poté působil jako Magister regens. Při výuce jako první používal *Sentence* Petra Lombardského jako učebnici. S jeho vstupem do řádu se řád menších bratří dostal na půdu univerzity, kde Alexandr založil tzv. ranou františkánskou školu, která se stala vedle augustinismu a tomismu další specifickou odnoží teologického myšlení ve středověku.¹⁹ Za svého učitele jej uznával i sv. Bonaventura. Alexandrovým nejvýznamnějším dílem je čtyřsvazková *Summa fratris Alexandri*, na níž se podíleli i další autoři, ale Alexandr celou práci vedl a do *Summy* byly zařazeny jeho práce. Zemřel v Paříži roku 1245, církvi a učenci oplakáván jako „*theologorum monarcha*“.²⁰ V knihovně františkánů v Uherském Hradišti je Alexandr zachycen při výkladu věty, která je na obraze zprítomněna slovy, vycházejícími Alexandrovi z úst: „*Non videtur Adam, in homine isto peccasse*“ [„*Zdá se, že Adam se neprovinil na tomto člověku*“]. Citát pochází pravděpodobně z některého z jeho četných děl. Alexandr sedí v křesle u stolku, výmluvně se dívá na návštěvníka knihovny. Pravá ruka zaujímá gesto značící objasňování či výklad,²¹ prsty levé ruky zakládá stránky v knize v červené vazbě na stolku před sebou. Interiér knihovny naznačuje řada svazků v pozadí, na nichž leží otevřená kniha.

Poslední ze čtveřice obrazů představuje Mikuláše z Lyry, jenž je na připojeném nápisu titulován všemi svými tituly jako *Doctor venerandus, planus et utilis*.²² Narodil se v sedmdesátých letech 13. století v Lyre u Évreux. Studoval v Paříži, kde také vyučoval, roku 1319 se stal řádovým provinciálem Francie, roku 1324 řádovým provinciálem Burgundska. Jeho nejvýznamnějším dílem je *Postilla literalis super totam Bibliam* (1322–1331), v níž se soustřeďuje na hláskoslovný rozbor slov Bible, aniž by popíral její duchovně-morální smysl. Při svých výkladech se opíral o originální text Starého zákona, přičemž přistoupil na židovsko-exegetickou tradici, aby dokázal Židům, že Starý zákon na některých místech poukazuje na Krista a církvev. Mikulášova *Postilla* byla velmi rozšířená a dočkala se překladů do mnoha jazyků, v letech 1471–1472 byla v Římě vytištěna jako vůbec první komentář Bible.²³ U hradištských františkánů je Mikuláš z Lyry pojat jako antižidovský apologeta. Sedí u stolku v prosté místnosti, s hlavou podepřenou, zahloubán do hebrejského textu v knize před sebou, která má zřejmě představovat Starý zákon.²⁴

Při zobrazování tváří řadových učenců nelze malíři upřít snahu vytvořit rozdílné typy fyziognomií. Nejvýraznější z nich je tvář Alexandra Halského, upřeně se dívajícího na diváka, a Mikuláše z Lyry, který má podobu vousatého starce se sklopenýma očima a vrásčitým čelem. Portréty jsou komponovány jako protějšky. Obrazy Jana Dunse Scota a sv. Bonaventury umístěné naproti sobě zachycují oba muže vestoje, s podobnými gesty, jen stranově převrácenými, a obličejí obracejícími se k Bohu. Druhá dvojice, Alexandr Halský a Mikuláš z Lyry, zauímají stejné pozice. Oba sedí u stolu a pravou rukou přidržují stránky knihy. Alexandr Halský se dívá ven z obrazu, Mikuláš z Lyry má hlavu skloněnou nad knihou. K nápadné podobnosti obou portrétů přispívá i takřka stejné pozadí, tvořené strohou místností s drapérií. Barevnost všech čtyř obrazů se nijak neliší od koloritu ústředního obrazu s Ježíšem. Tóny hnědé oživuje jen základní červená, modrá, žlutá a zelená, které vytvářejí nekomplikované barevné odstíny. Minimální plastická modelace tvaru způsobuje celkovou plošnost výjevů.

Nedávno restaurované knihovní skříně, nainstalované na svém původním místě, nám umožňují vytvořit si představu o původním vzhledu barokního interiéru knihovny. Mobiliiář tvoří dvě řady vestavěných skříní po obou stranách místnosti a dva volné regály na straně vstupních dveří. Skříně ze smrkového dřeva i jejich nástavce z lipového dřeva jsou polychromovány.²⁵ Skříně jsou natřeny zelenou barvou s nepravidelným modrým žilkováním, jejich vpadlé části a tordované sloupky s konzolkami na patkách mají barvu slonové kosti. Výřezávané sedé nástavce nesou modrošedé kartuše s červenými popisy obsahu skříní. Mezi nástavci jsou na drobných soklech umístěny červenobílé koule. Tato pestrá barevnost spolu se žluto-oranžovo-hnědým žíháním štukových rámu na klenbě měla patrně vyrovnat tmavý kolorit figurálních obrazů. Stejnou funkci měla i zátiší s ovocem a květy, která spojují oválné medailony s učenci s hlavním obrazem *Dvanáctiletého Ježíše v chrámu*.

Knihovna františkánů v Uherském Hradišti se v souboru barokních knihoven na Moravě 18. století řadí k typu jednoduché knihovní místnosti bez galerie či ochozu s nenáročným programem výzdoby nižší umělecké kvality. Z dosud zachovaných knihoven patří k tomuto typu například knihovna františkánského kláštera v Dačicích. Zde jsou knihy umístěny v malovaných vestavěných skříních v jedné z větších cel, která je na stropě zdobena prostými malbami sv. Františka a holubice Ducha svatého.²⁶ Z pramenů je známa knihovna brněnských dominikánů, vymalovaná Janem Kryštofem Zubem roku 1711, nebo knihovna znojemských kapucínů, kterou vyzdobil malíř Adalbert Radda v roce 1782.²⁷ Je příznačné, že tyto knihovny, umístěvané v celách či jiných místnostech kláštera a dekorované malbami místních malířů, jsou knihovnamí žebavých řádů, jimž finanční situace nedovolovala stavět honosné knihovny sály, jako tomu bylo v případě premonstrátů nebo benediktinů. Jedinou výjimkou je knihovna brněnských kapucínů (1766–1770), jejíž vybudování v novém křídle konventu umožnil velkorysý peněžní odkaz barona Trencka.²⁸ Skromnost výzdoby františkánské knihovny v Uherském Hradišti, vybudované z vlastních finančních prostředků řádu, vynikne zejména v porovnání s tamním refektářem, jenž byl vybaven malbami vynikajícího Innocenza Christophora Montiho a štukem neméně slavného Baldassara Fontany za velkorysý podpory rodu Petřvaldských.

Tato charakteristika však františkánské knihovně v Uherském Hradišti neupírá důležité postavení v řadě historických knihovních interiérů baroka. Její hodnota totiž nespočívá v jednotlivostech, ale v celku, který byl pečlivě navržen na základě dobové teorie dekora, požadující soulad mezi funkcí prostoru a jeho výzdobou. Knihovní dekorum bylo takřka bez výjimky spojeno s alegorií moudrosti. Personifikace Božské moudrosti či osoba Krista nebo řádového světce, zprostředkovávajícího Boží moudrost dále na zemi, byla ideovým a většinou i formálním centrem nástrovního obrazu. Poznání Boha a věčné pravdy sdělované shůry přijímali a rozšiřovali evangelisté, západní a východní církevní učitelé nebo jiní představitelé církve a církevních řádů. Součástí zařízení klášterní knihovny byly také často plastické personifikace věd, umění a ctností. Knihovna brněnských minoritů, zařizovaná v roce 1737, se vyznačuje průměrnou uměleckou kvalitou podobně jako knihovna fran-

tiškánů v Uherském Hradišti, její dva nevelké sály však překvapí velkolepě koncipovaným ikonografickým programem, obsahujícím takřka všechny složky knihovního dekora, jaké nalezneme ve velkých knihovních sálech rakouských či bavorských klášterů.²⁹ Skromně, ale neméně vynalézavě byla zařízena také knihovna františkánského kláštera v Moravské Třebové, která byla opatřena skříněmi s malovanými nástavci a pozoruhodnými malbami emblémů na dveřích.³⁰ V souladu s dobovými požadavky na výzdobu knihovního sálu byla vybavena také knihovna hradištských františkánů. Ideové centrum uměleckého programu představuje obraz dvanáctiletého Ježíše v chrámu, který je umístěn ve vrcholu klenby. Slova Boží pravdy přijímají učenci minoritského řádu vyobrazení v oválných medailonech, kteří Kristovo učení dále rozšiřují a zprostředkovávají jeho znalost řádovým bratřům i laikům – všem, kteří vstupují do knihovny, aby zde prohloubili a zdokonalili své vzdělání a přiblížili se tak poznání Boha.

Poznámky:

- 1 Malby restaurovala ak. malířka Miroslava Trizuljaková, mobiliář Jiří Vaněk a Michal Staněk.
- 2 K dějinám kláštera viz Bohumil F i š e r, *Uherské Hradiště I: Topografie*. Uherské Hradiště 1921, s. 147–155. – Alena J ů z o v á – Vilém J ů z a, *Uherské Hradiště: Monografie o stavebním a uměleckém vývoji města*. Gottwaldov 1958 (1. vyd.), s. 40–44, Uherské Hradiště 2003 (2. vyd.), s. 41–44. – Jan O. E l i á š, *Historický a stavební vývoj bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti*. Slovákco XXXIX, 1997, s. 109–122. – Miloš S t e h l í k, *Refektář františkánského kláštera v Uherském Hradišti*. Brno–Uherské Hradiště 2002, s. 9–10.
- 3 Alena J ů z o v á - Š k r o b a l o v á, *K problematice architektury hřbitova ve Střílkách*. SPFFBU, F5, 1961, s. 307–317. – Miloš S t e h l í k, *Střílky*. Brno 1964.
- 4 Kartuš se znakem Amanda Ferdinanda Petřvaldského nad lavabem, obraz sv. Amanda na ploše klenebního zrcadla; srov. S t e h l í k 2002, s. 18, 27. J a n a Z a p l e t a l o v á, *Malíř Innocenzo Monti (1653–1710)*. Diplomová práce, FF UP, Olomouc 2004, s. 38, 66–67.
- 5 Viz MZA Brno, E 24, kart. 29, č. 30 – kronika kláštera *Consignatio Foundationum et Piorum Legatorum Conventus Hradisstiensis Anno Domini 1672*, fol. 144, 147–148.
- 6 Klášterní kronika uvádí k r. 1733 zprávu o dláždění cely knihovny; srov. E l i á š 1997, s. 114.
- 7 Srov. Památkový ústav v Brně, restaurátorská zpráva – *Státní okresní archiv v Uherském Hradišti: Knihovna: Závěrečná restaurátorská zpráva*, č. 728/2.
- 8 Viz Alena J ů z o v á - Š k r o b a l o v á, *O některých neznámých barokních umělcích v Uherském Hradišti*. Slovákco: Studie, Materiály, Zprávy, 1961, s. 116.
- 9 A. J ů z o v á - Š k r o b a l o v á 1961, s. 116.
- 10 A. J ů z o v á - Š k r o b a l o v á 1961, s. 116.
- 11 Ke změně došlo asi ještě v 18. století; srov. Státní okresní archiv Uherské Hradiště, restaurátorská zpráva *Restaurování nástěnných a nástropních maleb z barokního celku výzdoby knihovny bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti* 2001.
- 12 Ibidem.
- 13 K dějinám františkánského řádu viz Martin E l b e l, *Bohemia Franciscana: Františkánský řád a jeho působení v českých zemích 17. a 18. století*. Olomouc 2001.
- 14 Viz Ernst W i t t e r m a n n, *Die Pollinger Bibliothekstüren: Eine Betrachtung*, Murnau 1978, s. 12.
- 15 K životu a dílu Dunse Scota viz Ludger H o n n e f e l d e r, *Duns Scotus*. In: Walter Kasper (ed.), *Lexikon für Theologie und Kirche I–XI*, Freiburg–Basel–Rom–Wien 1993–2001 (3. vyd.), III, sl. 403–406. (Dále cit. jako LTK.) – H.-J. W e r n e r, *J. Duns Scotus*. In: *Lexikon des Mittelalters I–IX*, München–Zürich 1980–1998, V, sl. 571–574. (Dále cit. jako LM.) V obou dílech uvedena další literatura.
- 16 Viz F. C o u r t h, *Duns Scotus*. In: Remigius Bäumer–Leo Scheffczyk (ed.), *Marienlexikon I–VI*, St. Ottilien 1988–1994, II, s. 262.
- 17 Literatura k tématu setkání obou světců viz Michaela L o u d o v á, „*Bibliotheca – domus Sapientiae*.“ *Ikongrafie malířské výzdoby klášterních a zámeckých knihoven na Moravě v 18. století*. Doktorská

- disertační práce, FF MU, Brno 2003, kap. VI, s. 163–170.
- 18 Elizabeth G ö s s m a n n, *Alexander v. Hales*. In: LTK I, sl. 362–364.
 - 19 Werner D e t t l o f f, *Franziskanerschule*. In: Bernard Krause–Bernard Miller (ed.), *Theologische Realenzyklopädie XI*, Berlin–New York 1983, s. 397–401.
 - 20 M. M ü c k s h o f f, A. v. *Hales*, in: LM I, 1980, sl. 377.
 - 21 H. R. G i l l i s (ed.), *John Bulwer – Chirolgia–Chironomi, London 1644*, New York 1975, s. 95, obr. A, N.
 - 22 Klaus R e i n h a r d t, *Nikolaus v. Lyra*. In: LTK VII, sl. 858–859.
 - 23 R. P e p p e r m ü l l e r, N. v. *Lyra*. In: LM VI, 1993, sl. 1185.
 - 24 Text připomínající hebrejštinu je pouhým „obrazem“ hebrejského písma, který nelze číst; za toto sdělení laskavě děkuji Ing. Zbyňku Ulčákovi.
 - 25 Srov. Památkový ústav v Brně, restaurátorská zpráva *Státní okresní archiv v Uherském Hradišti: Knihovna: Závěrečná restaurátorská zpráva*, č. 728/2.
 - 26 Viz Vladislav Dokoupil, *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny v Brně*. Brno 1972, s. 275.
 - 27 Viz L o u d o v á 2003, kap. IX, s. 212–213, 219–220.
 - 28 Viz L o u d o v á 2003, kap. VI, s. 162–174, 231–232.
 - 29 Viz L o u d o v á 2003, kap. IV, s. 87–128, 226–229.
 - 30 Viz D o k o u p i l 1972, s. 287.

Původ snímků: Photographic Credits – Fotonachweis; Seminář dějin umění FF MU Brno (Tomasz Zwyrtrek).

Mgr. Michaela L o u d o v á, Ph.D. (n. 1975) vystudovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně historii a dějiny umění. Od ukončení doktorského studia oboru teorie a dějiny umění na FF MU v Brně v roce 2003 pracuje jako odborná asistentka na Semináři dějin umění FF MU v Brně. V současnosti se zabývá výzkumem barokní nástěnné malby, zaměřuje se na ikonografii maleb a rekonstrukci ikonografických programů.

“Cella S. Petri Martyris XVIII” – Painting Decoration in the Library of the Former Franciscan Monastery in Uherské Hradiště

A b s t r a c t

The artistic decoration of the library of former Franciscan monastery in Uherské Hradiště was created in the late 1730s. The decision to set up a book storage space in the first floor of the east wing of cruciform hall was probably taken already in the early 1730s. For this purpose, two cells were united into one. The room is marked with a name of St. Peter the Martyr and a serial no. 18 above the entrance. A moderately sized hall with a rectangular ground plan is arched with a lunette vault, covered with arch mirrors in stucco frames filled with simple figural paintings.

The author of the painted decoration is the Hradiště painter Josef Karel Herchenräter (1701–1746), who signed and dated his work with the year of 1736. The subject matter of the paintings was most probably determined by the convent guardian Antonín Schwab (guardian between 1735–1737). The simple decoration program is built around a central painting depicting twelve-year-old Jesus in a temple, accompanied by oval-shaped medallions with the pictures of the renowned scholars of the order, such as Johannes Duns Scotus, St. Bonaventura, Alexander of Halls and Nicolas of Lyra. The overall modesty of form and content was determined by the restricted financial possibilities of the order. The situation was similar with other libraries of mendicant orders, as we can see on the examples of Franciscan libraries in Dačice and Moravská Třebová or in already disappeared libraries of Grey Monks in Brno or Capuchins in Znojmo. However, even a program this simple was carefully conceived in accordance with the period theory of decorum, demanding in case of libraries an allegory of wisdom.

Thanks to the work of restorers, who renewed the paintings along with the original furnishings of the library, one of the few existing 18th century Baroque libraries in Moravia has been saved and preserved.

Cella S. Petri Martyris XVIII – Malerische Ausschmückung der Bibliothek des ehemaligen Franziskanerklosters in Uherské Hradiště

Zusammenfassung

Die künstlerische Ausschmückung der Bibliothek des ehemaligen Franziskanerklosters in Uherské Hradiště entstand in der zweiten Hälfte der dreißiger Jahre des 18. Jahrhunderts. Zur Aufbewahrung der Büchersammlung wurde vermutlich bereits in der ersten Hälfte der dreißiger Jahre im Ostflügel des Kreuzgangs ein Raum im ersten Stock hergerichtet, der aus zwei Zellen zusammengeschlossen wurde. Über der Tür des genannten Raums gibt es die Inschrift: der Heilige Peter der Märtyrer und die Ordnungszahl 18. Ein ziemlich kleiner quadratförmiger Saal mit Kappfenstern ist mit einem Tonnengewölbe eingewölbt. Die Gewölbespiegel in Stuckrahmen sind mit belanglosen Figuralbildern ausgemalt.

Der Autor der Ausschmückung ist der Maler Josef Karel Herchenräter (1701–1746) aus Uherské Hradiště, der sein Malerwerk signierte und mit 1736 datierte. Die Themen der Bilder mag höchstwahrscheinlich der damalige Quardian des Konvents Antonín Schwab (1735–1737) bestimmt haben. Zum Zentralbild des einfachen Ausschmückungsprogramms wurde eine Szene mit dem zwölfjährigen Jesus im Tempel, an die ovale Medaillons mit Abbildungen von bedeutendsten Gelehrten des Ordens – Johannes Duns Scotus, Hl. Bonaventura, Alexander von Halles und Nikolaus von Lyra – angebunden sind. Die formale und inhaltliche Bescheidenheit des Ausschmückungsprogramms wurde durch beschränkte finanzielle Möglichkeiten des Ordens gegeben, ähnlich wie das auch bei der Ausschmückung von Bibliotheken anderer Bettelorden der Fall war: das betraf beispielsweise die Bibliotheken der Franziskaner in Dačice und in Moravská Třebová oder die schon eingegangenen Bibliotheken der Dominikaner in Brünn und der Kapuziner in Znaim. Aber auch dieses einfache Programm wurde sorgfältig konzipiert, laut der damaligen Decorumtheorie, die für Bibliotheken das Thema „Allegorie der Weisheit“ verlangte.

Dank dem Eingriff der Restauratoren im Jahre 2001 wurden die Gemälde sowie das ursprüngliche Mobiliar der Bibliothek renoviert. Somit wurde einer der wenigen bisher erhaltenen barocken Bibliotheksälen gerettet, der im 18. Jahrhundert in Mähren errichtet wurde.